

DORIVOR SHUVOQ O‘SIMLIKGINING SHIFOBAXSHLIK XUSUSIYATLARI VA UNDAN SAMARALI FOYDALANISH

Saminov Avazbek Alimardon o‘g‘li

Farg‘ona davlat universiteti zootexniya va agronomiya kafedrası o‘qituvchisi

Yusupova Bibixonim Rustambek qizi

Farg‘ona davlat universiteti talabasi

Qoraboyeva Sofiya Avazbek qizi

Farg‘ona davlat universiteti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7222090>

Annotatsiya. Maqolada dorivor shuvoq o‘simlikgining shifobaxshlik xususiyatlari va uning o‘ziga xos kimyoviy tarkibi va ushbu xususiyatlaridan foydalanish yo‘llari yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: dorivor shuvoq, dori-darmon, yig‘ish, quritish, xom ashyo, kimyoviy tarkib.

ЛЕКАРСТВЕННЫЕ СВОЙСТВА ЛЕКАРСТВЕННОГО РАСТЕНИЯ И ЕГО ЭФФЕКТИВНОЕ ПРИМЕНЕНИЕ

Аннотация. В статье разъясняются лечебные свойства полыни лекарственной, ее уникальный химический состав и способы использования этих свойств.

Ключевые слова: полынь лекарственная, лекарственное средство, сбор, сушка, сырье, химический состав.

THE MEDICINAL PROPERTIES OF THE MEDICINAL PLANT AND ITS EFFECTIVE USE

Abstract. The medicinal properties of the medicinal wormwood plant and its unique chemical composition and ways of using these properties are explained in the article.

Key words: medicinal wormwood, medicine, collection, drying, raw materials, chemical composition.

KIRISH

Hozirgi kunga kelib dorivor o‘simliklarga bo‘lgan talab yanada ortib bormoqda. Shuning uchun dorivor o‘simliklarni o‘rganish, ularning shifobaxshlik xususiyatlarini bilish, ulardan dori-darmon vositalarini tayyorlash dolzarb mavzulardan hisoblanadi.

Dori-darmon ro‘yxati har yili yangicha nomlar bilan boyitiladi. Shunga qaramasdan, ko‘plab insonlar hali ham dorivor o‘simliklardan foydalanishda davom etmoqdalar.

Shuvoq - Asteraceae oilasiga tegishli. Shuvoq o‘ti Hamdo‘stlik mamlakatlarining Yevropa qismida tarqalgan. Uni Kavkazda, G‘arbiy Sibirda ko‘rish mumkin. Qozog‘iston va Markaziy Osiyo ham shuvoqning vatani hisoblanadi. U bo‘sh, tashlandiq joylarda o‘sadi, yo‘l chetini, o‘rmon chetlarini tanlaydi. O‘simlik qisqa, shoxlangan, lignli ildizga ega. U ikki metr balandlikda o‘sadi. Hayotining birinchi yilida shoxlarining ustki qismida tasodifiy kurtaklar hosil qilib, ikkinchi yil kurtaklar paydo bo‘lishi bilan belgilanadi, ular bir yilda gullaydi va meva beradi. Shuvoqning poyasi tik, ustki qismi ko‘p shoxli, kumushrang-kulrang o‘simtasini ko‘rish mumkin. Shuvoq o‘simligi kuchli o‘tkir hid va achchiq ta‘mga ega. O‘simlikning barglari ikki yoki uchta bo‘linish bilan, tagida uzun bandlarda joylashganligi bilan ajralib turadi. Poyaning o‘rtasi kalta barglar bilan ajralib turadi – ikki pinnatli alohida o‘simtasimon va pinnatsimon alohida barglar. Yuqoridagi barglari uchburchak, oddiy, butun, lantsetsimon.

Iyul-avgust oylarida savat shaklidagi gullar hosil bo‘ladi - naychasimon, sariq, kichik o‘lchamdagi, sharsimon shaklda, zich ro‘vak gullash o‘qi ichida to‘plangan.

Avgustdan sentyabrgacha urug‘lar cho‘zinchoq, xanjar shaklida, mayda urug‘ va mevalarni xosil qiladi. Bitta o‘simlik 100 000 tagacha urug‘ hosil qilishga qodir, bu uni ko‘paytirishning asosiy usuli hisoblanadi.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

Dorivor xom ashyo gullash davrida yig‘ib olinadi, faqat bargli va o‘t qismlari kesib olinadi. O‘tni o‘z vaqtida yig‘ish juda muhim, chunki kechikish quritish paytida o‘tlar tarkibini buzilishiga olib keladi. O‘simlik chodirda yoki soyada quritiladi, uni nozik bir qatlam bilan yoyib, vaqti-vaqti bilan aylantiriladi. To‘g‘ri quritilganda, shuvoq aromatik, o‘tkir hid va o‘tkir achchiq ta‘mga ega bo‘ladi.

Yig‘ish – Dorivorlik xususiyatlariga ko‘ra o‘simlikning o‘tlari ham, barglari ham ishlatiladi. Bargli xom ashyoni yig‘ish shuvoqning gullash boshlanishidan oldin, ya‘ni yozning boshida amalga oshiriladi. Barglarni yig‘ishda ular bandsiz kesiladi. O‘tlarni yig‘ishda ehtiyot bo‘lish kerak, chunki shuvoq kuchli ta‘sirga ega o‘simlik hisoblanadi.

Shuvoq o‘tlarini yig‘ish o‘simlikning gullash davrida amalga oshiriladi, o‘simlikning yuqori qismi o‘roq yoki pichoq bilan kesib olish maqsadga muvofiq.

O‘rim-yig‘imda gullaydigan poyalari va barglari ishlatiladi. Kesish tepadan taxminan yigirma besh santimetr masofada amalga oshiriladi (1-rasm).

1-rasm. Oddiy shuvoq

Agar xom ashyoni yig‘ish ko‘rsatilgan muddatlarda amalga oshirilmasa, quritgandan keyin o‘t rangini quyuq kul rangga o‘zgartiradi va gullash o‘qi jigarrang bo‘lib, tezda tarkibi parchalanadi.

Tayyorlangan xom ashyoni quritish soyabon ostida yoki yaxshi gazlangan chodirda amalga oshiriladi. O‘t juda qalin bo‘lmagan qatlamda (yetti santimetr gacha) mato yoki qog‘ozga yoyilgan holda quritiladi. O‘tlarni quritish quritgichlarda 50°C dan yuqori bo‘lmagan haroratda amalga oshirilishi mumkin. Quritish harorati yuqoriroq bo‘lsa, u holda shuvoqni tashkil etuvchi barcha efir moylari oddiygina bug‘lanib sifatsiz holga kelib qoladi. Shuning uchun ko‘rsatmalarga amal qilish lozim.

Tayyor xom ashyoni saqlash kanvas qoplarda yoki qog‘oz qoplarda amalga oshiriladi. Yig‘ilgan o‘t ikki yil davomida ishlatilishi mumkin.

Dorivorlik xususiyatlari - Shuvoqning achchiq ta‘mi uning tarkibidagi anabintin va absintin kabi achchiq glikozidlarga bog‘liq. Shuvoq tarkibida efir moylari, organik kislotalar, jumladan

askorbin kislota, K va B6 vitaminlari, flavonoidlar, karotin ham mavjud. Shuvoq tarkibida oz miqdorda fitonsidlar va taninlar ham topilgan.

Ko'pgina qadimgi tabiblar bu o'simlikni yaxshi bilishgan va u turli xil kasalliklarni davolashda keng qo'llanilgan. Ammo zamonaviy tadqiqotlar tufayli shuvoqning haqiqiy shifobaxshlik xususiyatlari ochib berildi. Shuvoqning mo'jizaviy shifobaxshlik kuchi haligacha bizga ma'lum, u boshqa dorivor o'tlar bilan birgalikda va uning sof shaklida qo'llanilib kelinmoqda.

Shuvoqga asoslangan preparatlar insonning ovqat hazm qilish tizimiga ogohlantiruvchi ta'sir ko'rsatadi, ishtahani ochadi, oshqozon-ichak harakatini yaxshilaydi.

Bundan tashqari, shuvoq mukammal antigelmintik, antiseptik, yallig'lanishga qarshi, antikonvulsiv va yaraga qarshi xususiyatlarga ega. Shuningdek, shuvoq butun organizmga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, metabolik jarayonlarni faollashtiradi, shuvoqning tarkibiy qismlarining o'smaga qarshi va diabetga qarshi faolligi ham aniqlangan.

Retseptlari – An'anaviy tabiblar ko'pincha shuvoqdan skrofula, sil, tomchilar, siydik pufagi kasalliklari, buyrak yallig'lanishi, tomchilar, gemoroid kabi kasalliklarni davolash uchun foydalanadilar.

Shuvoqdan maishiy maqsadlarda ham foydalaniladi. U ziravor sifatida ishlatiladi, bu maqsadlar uchun ham yangi, ham quritilgan barglar olinadi. Eng mashhur alkogolli ichimliklardan biri - absinte - turli xil o'tlar aralashmasi ishlatiladi, ammo asosiy komponent shuvoqdir.

Shuvoqning foydali xususiyatlari faol moddalar - absintin, anabsintin, flavonoidlar, tujon, pinen, kadinen, bisabolon, chamazulenogen, selenenga bog'liq. Barglarida fitonsidlar, alkaloidlar, kapillin, askorbin kislota, provitamin A. O'simlik olma va saksin kislotalari, taninlar, saponinlar va karotinga boy. O'simlik galenik moddalari oshqozon osti bezi, o't pufagining refleks funksiyasini yaxshilaydi, safro sekretsiyasini oshiradi va shu bilan ovqat hazm qilishni yaxshilaydi. Terpenoid birikmalari yallig'lanishga qarshi va yurak faoliyatini oshiruvchi ta'sirga ega. Shuvoq efir moyi markaziy nerv tizimining faoliyatini yaxshilaydi va normallantiradi. O't to'yinmagan uglevododlar tufayli bakteritsid va fungitsid xususiyatlari bilan ham mashhur.

MUHOKAMA

Alkogolli ichimliklar sanoatida Absinthe va Vermut ishlab chiqarish uchun juda kuchli aromatik, kuchli hid va shuvoqning juda achchiq ta'mi ishlatiladi. Ba'zi mamlakatlarda shuvoq maxsus o'stiriladi. Aytgancha, vermut shuvoqning yana bir nomi xisoblanadi.

Shuvoqning jinsi juda ko'p, ular tashqi tomondan ham, kimyoviy tarkibida ham farqlanadi, shuning uchun ularning dorivor xususiyatlari har xil. Eng keng tarqalgan turi shuvoq bo'lib, uni ko'plab mamlakatlar va mintaqalarda topish mumkin.

Shuvoqning poyasi va barglarning yuqori yuzasida mayda tuklar ko'p bo'lganligi sababli ipaksimon, kulrang-kumush rangga ega. Bu shuvoqni topish uchun juda muhim belgidir. Buta poyalarida barglar joylashgan bo'lib, ular kichikroq bo'lib, gullash o'qi yaqinroq soddalashadi. Kichkina gullar savatlari murakkab topgulida yig'iladi, uzoqdan eski o'tritikalardagi mimoza shoxiga o'xshaydi, bu umuman mimoza emas, balki kumushrang akatsiya (Aytgancha, tropik mimoza hostilisning o'zi dori sifatida tan olingan). Iyul-avgust oylarida gullab-yashnagan shuvoqning kumushrang topgullarini oltin chayqalishlar bilan kuzatish va ularning o'ziga xos "shuvoq" hidini nafas olish mumkin. Shuvoqning kimyoviy tarkibi boshqa shuvoq turlariga qaraganda ancha keng xisoblanadi

XULOSA

Xulosa qilib ayganda, Dorivor Shuvoq o‘simligi achchiq ta‘mi uning tarkibidagi anabintin va absintin kabi achchiq glikozidlarga ega ekanligi va tarkibidagi efir moylari, organik kislotalar, jumladan askorbin kislota, K va B6 vitaminlari, flavonoidlar, karotinlar mavjudligi. Ko‘pgina kasalliklarni davolashda keng qo‘llash imkonini beradi.

REFERENCES

1. Ataboyeva X.N., Xudayqulov J.B., O‘simlikshunoslik. Toshkent 2018.
2. Xolmatov H.X, Ahmedov O‘.A. Farmakognoziya. Toshkent 1995
3. O‘.Ahmedov, A.Ergashev, A.Abzalov, M.Yulchiyeva, D.Mustafakulov. Dorivor o‘simliklar yetishtirish texnologiyasi va ekologiya «tafakkur-bo‘stoni» nashriyoti Toshkent – 2018
4. Saminov A., Ismoiljonova D., Rahmataliyeva M. Dorivor sut qushqo‘nmas osimligining foydali xususiyatlari va undan oqilona foyalanish //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. D4. – C. 155-159.
5. Абдурахимова М. А. Dorivor o‘simliklarning o‘sishi va rivojlanishi va dorivor xususiyatlaridan foydalanish //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. D3. – C. 35-42.
6. O‘G‘Li S. A. A., Qizi I. D. E., Qizi K. I. T. Dorivor momordika yetishtirish va o‘simlikning o‘ziga xos xususiyatlari //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. D4. – C. 14-18.
7. Yusupova Z., Saminov A., Sayramov F. Salvia-l marmarak turkumi vakillarining o‘zbekistonda tarqalishi, hayotiy shakllari va ishlatilishi //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. D6. – C. 13-19.
8. Хайдаров М. М., Турдалиев А. Т. САМИНОВ ААУ Энергетические особенности аминокислот в светлых сероземах //Тенденции развития науки и образования. – 2021. – №. 80-3. – C. 45-47.
9. O‘G‘Li S. A. A., Qizi N. D. K. Zanjabil o‘simligini ochiq maydonlarda yetishtirish texnologiyasi //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. D3. – C. 26-30.
10. Saminov A., Sodiqova M., Rahmataliyeva M. Dorivor topinambur o‘simligini yetishtirish va uning o‘ziga xos xususiyatlari //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. D6. – C. 116-119.
11. Saminov A., Ne‘Matova D., Aliyeva M. Tirnoqgul o‘simligining dorivorlik xususiyatlari va dori tayyorlash usullari //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. D6. – C. 75-78.
12. Saminov A., Ne‘Matova D., Aliyeva M. Dorivor rozmarin o‘simligini ko‘paytirish va undan sohalarda samarali foydalanish //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. D6. – C. 79-82.
13. O‘G‘Li S. A. A., Qizi A. A. D. O. K., Qizi N. B. H. Dollar daraxtining yetishtirish TEXNOLOGIYASI //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. D3. – C. 297-300.
14. Turdaliev A., Yuldashev G., Askarov K. and Abakumov E. (2021) Chemical and Biogeochemical Features of Desert Soils of the Central Fergana. Agriculture (Pol'nohospodárstvo), Vol.67 (Issue 1), pp. 16-28. <https://doi.org/10.2478/agri-2021-0002>.
15. Saminov A., Komilov H., Nasriddinova D. Na‘matak (rosa) ning siz va biz bilmagan dorivorlik xususiyatlari //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. D6. – C. 7-12.

16. Mukhtarovna N. R., Alimardonugli S. A., Botiraliyevich U. N. Features of treatment of winter wheat seeds by different processors //International Engineering Journal For Research & Development. – 2021. – Т. 6. – С. 3-3.
17. 17.. Saminovich M. B., Gulomatovna X. N., O‘G‘Li S. A. A. Petrushka o ‘simligini yetishtirish va undan oqilona foydalanish //Science and innovation. – 2022. – Т. 1. – №. D3. – С. 259-262.
18. Turdaliev A. T. et al. Influence of irrigation with salty water on the composition of absorbed bases of hydromorphic structure of soil //IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. – IOP Publishing, 2022. – Т. 1068. – №. 1. – С. 012047.
19. Тешабоев, Н., Муқимов, З., & Абдурахимова, М. (2021, August). The effect of yield between cotton rows: <https://doi.org/10.47100/conferences.v1i1.1351>. in research support center conferences (no. 18.06). research support center conferences stone gravely black gray soils
20. M Abdurahimova, Z Rajavaliyeva, M Alijonova ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal 11 (9), 614-617 Deep processing on cotton
21. Anvarjonovich D.Q., Saminov A.A., Xusanboyev G‘.A., The importance of fungicides and stimulants in preparing seed grains First page : (415) Last page : (419) Article DOI : 10.5958/2278-4853.2021.00272.X